

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2015/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[K] **OUDE DEMONEN EN NIEUWE DROMEN.**
THEATER VAN NIEUW WEST /
MARIEN JONGEWAARD

Tot de opvallendste kleine theatergezelschappen in Nederland hoort ongetwijfeld Nieuw West, genoemd naar het Amsterdamse stadsdeel waar de drie oprichters, vrienden van de mimeopleiding in Amsterdam, hun jeugd doorbrachten. De namen van tekstschrijver Rob de Graaf en mimespelers Marien Jongewaard en Dik Boutkan zijn vanaf de oprichting rond 1980 met het gezelschap verbonden gebleven, maar het is met name Jongewaard die – vaak tegen geldgebrek en ander ongemak in – zijn idealen over theater maken bleef doorduwen en die Nieuw West daarvoor consequent als podium bleef gebruiken.

De veelzijdige Jongewaard (1951), ondanks zijn jaren een jongensachtige slungel met een opvallend stemgeluid, ontwikkelde zich binnen Nieuw West niet alleen als bedenker van theatrale concepten, maar ook als regisseur, choreograaf en tekst- en bewegingsacteur. Samen met zijn levenspartner Truus Bronkhorst maakte hij dansvoorstellingen, met als laatste *Seule* (2012), een solo van Bronkhorst, met groepsstukken voor twintig dansers. Vooral *A Hard Day's Night* (1991), geschreven door Rob de Graaf, zette Nieuw West voorgoed op de kaart. In een punkachtige uitdossing creëerde Jongewaard daarin het beeld van een losgeslagen *angry young man*, op zoek naar de extremen van pijn en geborgenheid.

Over het theater dat hij voorstaat, zegt Jongewaard in een interview: “Ik wil iets doen wat ultiem is. Veel theatermakers zijn bang voor drama, voor moralisme. Waarom? Ik wil laten zien: *such is life*, dat iedereen zit te janken in de zaal. *Such is life*, dat is waarom het draait. Dat leven zo goed mogelijk laten woeden op toneel, met zo min mogelijk ruis.

Daarvoor moet je risico's nemen, extreem durven zijn, onverantwoordelijk. (...) Er zit in jezelf heel veel conventie en dat moet ook, anders gaat de wereld naar de kloten. Maar op het toneel moet je die conventies van je afleggen. Geen poses, geen theaterregels of maniertjes; die bedekken het fysieke, het dierlijke. Je moet de theatercodes kennen en tot je beschikking hebben en er totaal vrij van zijn."

Het is het credo van een autonome theatermaker, die de geest vrij laat waaien en voor wie, op het podium althans, weinig tot niets immoreel, abnormaal of onbetamelijk is. Hoezeer het oeuvre van zijn imponerende curriculum verbonden is met hemzelf en zijn vaste tekstschrijver Rob de Graaf, bleek in december 2006 tijdens een minifestival in het Utrechtse Theater Kikker, waar jonge theatergroepen een eerbetoon aan Jongewaard brachten door het (na)spelen van Nieuw West-voorstellingen. Het was een interessant experiment, maar het werkte niet: *nobody sings Elvis like Elvis* en niemand speelt nu eenmaal Jongewaard zoals Jongewaard zelf. Nieuw West is misschien dan ook wel minder een theatergezelschap dan een

individueel statement, een persoonlijke levensvisie. Marien Jongewaard, met Nieuw West enkele keren geselecteerd voor het Nederlands en het Vlaams Theater Festival, is een podiumbeest, maar hij schuift graag op voor nieuw talent. Zo is er in het seizoen 2014-2015 *De Avond*, andermaal een tekst van Rob de Graaf, geschreven en geacteerd in het Engels en geconcipieerd en geregisseerd door Jongewaard. Een voorstelling, zo heet het, "over een tijdgeest, over escapisme en lethargie en ook over de manische energie die daar het tegendeel van is". Het heeft er veel van weg dat De Graaf en Jongewaard in deze voorstelling opnieuw gezocht hebben naar het verwerken van de terreur die de tuinsteden van hun jeugd op hen uitoefenden – de oude demonen van een onpersoonlijke atmosfeer, een treurige architectuur, een valse moraal.

De vier acteurs, straatwijze jongens met een flinke portie brandie, bevolken een podium met alleen een zitbank, een platenspeler, vier microfoons, en op de achtergrond zes verticaal opgehangen lichtbalkjes. De tekst van De Graaf roept – zoals ook in eerder werk – herinneringen op

Scènebeeld van *De Avond*, een voorstelling van Nieuw West / Marien Jongewaard uit 2014, Foto Sofie Knijff.

aan het spraakmakende theater van de Oostenrijkse auteur Peter Handke: staccato gezegde opsommingen, litanieën vol zelfverwijten, profetieën en wijsgerigheden. Het is een vorm van theater die in de jaren zestig en zeventig als avant-gardistisch gold, maar die na vele jaren en tientallen experimenten toch een wat gedateerde indruk maakt, met acteurs die niet namens hun personage, maar vooral namens zichzelf hun niet altijd coherenten credo's en frustraties over het publiek uitstorten.

De tweede scène noemt 1981 als het jaar waarin de vier praten over hun gebrek aan verleden en aan toekomst, hun angsten en hun landerigheid. Het is de niet bepaald verrassende reflectie op een decennium waarin het verwachtingsvolle flowerpowerideaal plaats heette te maken voor een perspectiefloos, oppervlakkig levenspatroon. Die zwarte inkleuring sluit aan bij het begin van de voorstelling waarin het nummer 'Paint it Black' van de Rolling Stones op originele wijze ten gehore wordt gebracht. Maar 'Paint it Black' – zij het geen hoopvol liedje – dateert uit 1966 en niet uit de jaren tachtig. Dat knelt, zoals ook de correlatie wringt tussen deze voorstelling en *De avonden* van Gerard Reve, waarop *De Avond* volgens de makers gedeeltelijk geïnspireerd is.

Akkoord, in het botte negativisme van de jongemannen schemert iets door van de indolentie van Reves hoofdpersoon Frits van Egters en akkoord, in de vijfde scène wordt Reves roman door een van de acteurs letterlijk genoemd en omschreven als "utterly boring", terwijl een ander er een "metaphor of life" in meent te ontdekken. Maar dat is al met al nogal weinig. Het jaar van de neutronenbom, gerelateerd aan het universum van de Rolling Stones en Gerard Reve, met vier acteurs van wie de oudste in 1981 één jaar oud was – dat mag met recht een eclectisch geheel worden genoemd.

Het is lastig zich aan de indruk te onttrekken dat de verbindende factor in het geheel wordt gevormd door de oude spoken en de nieuwe idealen van de zestigplussers Marien Jongewaard en Rob de Graaf. Hun worteling in de jaren zestig en zeventig en hun persoonlijke obsessies hebben deze curieuze stapeling van teksten en beelden teweeggebracht, terwijl ze tegelijk een glorend perspectief op een nieuwe wereldorde lijken te

hebben geprojecteerd op het jeugdige viertal. "Freedom is my religion", dat is het adagium waarmee de voorstelling zo ongeveer eindigt.

Maar goed, alle bedenkingen verliezen grotendeels hun betekenis wanneer men erin slaagt naar *De Avond* te kijken en te luisteren als naar een ballet. Want als choreografie en als stemmenspel is *De Avond* uiteindelijk wel degelijk geslaagd. De geoliede bewegingspatronen en de originele wijze waarop het viertal de teksten soms "dakpansgewijs" zegt, zingt en zingzegt kietelen de geest. Hier geldt wat ook voor eerder werk van Jongewaard (en De Graaf) geldt: niet te veel vragen stellen, kijken, luisteren, ondergaan. Theater als een bad waar koud, lauw en warm water beurtelings stromen.

Niet alleen in *De Avond*, maar ook in het algemeen is Jongewaard voortdurend op zoek naar samenwerkingen met andere, doorgaans jonge theatermakers. In de tweede helft van het seizoen 2014-2015 maakt de productie *Sabine Sabine Sabine* een tournee door Nederland en Vlaanderen, een voorstelling van Nieuw West / Marien Jongewaard en het Leuvense muziektheatergezelschap Braakland / ZheBilding (zie *Ons Erfdeel* 2012/1). Het heet "een schaamteloos romantisch verhaal" te worden, over een man (gespeeld door Jongewaard) die de liefde van zijn leven (gespeeld door Sara Vertongen) vindt, om haar vervolgens te verliezen. Het Orpheus-motief in handen van twee buitengewoon eigenzinnige theatermakers – genoeg reden om benieuwd te zijn naar wat dat gaat opleveren.

JOS NIJHOF

www.nieuwwest.com. *Sabine Sabine Sabine* speelt nog zeker tot 15 maart 2015 in Vlaanderen en Nederland, zie: www.braaklandzhebilding.be/dp/kalender.